

Field : Sport Sciences

Type : Review Article

Received: 12.06.2017 - *Corrected*: 30.10.2017 - *Accepted*: 04.11.2017

Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti Dönemi Yenileşme Hareketlerinin Türk Spor Kültürüne Etkileri “Tanzimattan Cumhuriyete Spor”

Adem BAYAZIT, Emre BOZ

Bartın Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu, Bartın, TÜRKİYE

E-Posta: emreboz94@hotmail.com

Öz

Bu araştırmada Osmanlı’da yenileşme dönemi Tanzimat’tan, Türkiye Cumhuriyeti dönemi yapılan yenileşme hareketlerinin spor ve kültürü alanına etkilerini ve dönemin spor anlayışının incelenmesi amaçlanmıştır Tarama modeline dayalı bir literatür araştırması seçildi. Milli Kü-tüphane, Atatürk Araştırma Merkezi, Türk Tarih Kurumu, üniversitelerin veri tabanı, internet kaynakları seçilip burada elde edilen veriler araştırmada kullanılmıştır. Tanzimat anayasal bir gelişmenin temelidir. Bu gelişmenin devamında da Islahat fermanı, meş-rutiyet gibi demokratik adımların atılması spor kültür ve eğitimi alanında etkisini göstermek-teydi. 1863’te jimnastik etkinliklerinin Riyazat-ı Bedeniye adıyla ders programına dâhil edil-mesi ve 1909 Cemiyetler Kanununun çıkması Türk gençlerine kulüp kurma serbestliğinin gel-mesi, toplumun spor yapmaya özendirilmesinde ilk çaba olarak gözükmektedir. Türk sporunun teşkilatlanması ve bütün memleket genelinde sağlıklı ve güçlü bir spor altyapısı oluşturmak amacıyla spor faaliyetleriyle uğraşan kurum ve kuruluşlara, devletin imkânlarının seferber edil-diği görülmektedir. Türk sporunun çağdaş anlamda teşkilatlanması konusunda 1921’de örgüt-lenen İ.İ.H.M. Önemli bir aşama meydana getirmiştir. Bu heyet, Cumhuriyetin ilk yılları itibari ile ülkedeki ilk merkezi spor teşkilatı durumunda olan 1922’de T.İ.C.İ.’nin temelini oluştur-muştur. Sporun Tanzimat’tan cumhuriyetin kuruluş yıllarındaki yenileşme sürecinde yaşadığı toplumsal dönüşüm ve tarihsel süreç içerisindeki analizi değerlendirilmiştir. Kadim Türk Sporları ile çağ-daş sporlar bu dönemde aynı hedefler doğrultusunda entegre edilmiş, Spor kültürü yeni Türki-ye Devleti ve Cumhuriyetinin yenilikçi felsefelerinden biri olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Yenileşme, Tanzimat Dönemi, Spor Kültürü, Cumhuriyet

The Effects of the Ottoman Empire and Turkish Republic Innovation Movements on the Turkish Sports Culture "Sport from Reorganisations (Tanzimat Reform Era) to Republic"

Abstract

In this research, it was aimed to examine the modernization movements the effects on sports and sports culture and the understanding of the sport in the period that tried to be realized within the framework of the revolutions (changes) of the Ottoman Empire period of Tanzimat, Turkish Republican period. The National Library, the Atatürk Research Center, the Turkish Historical Society, universities' databases and internet resources were selected as domestic resources and the data obtained here were used in the research. The Tanzimat is the foundation of a constitutional development. In the continuation of this development, Edict of Reform had been influenced by democratic steps such as constitutiona-lism, culture and education. The inclusion of gymnastics events in 1863 in the curriculum with the name of Riyazat-i Bedeniye and the introduction of the 1909 Law of Associations, the arrival of the freedom to establish clubs for Turkish youth appear to be the first effort in soci-ety to encourage sports. It is seen that the possibilities of the state are mobilized to institutions and organizations dealing with sport activities in order to organize Turkish sports and to estab-lish a healthy and strong sports infrastructure throughout the whole country. Organized in 1921 on the organization of Turkish sports in contemporary sense, İ.İ.H.M. has brought to an important stage. This delegation formed the basis of T.I.C.I. in 1922, which was the first cen-tral sports organization in the country as of the first years of the Republic. The sport was assessed in the social transformation and historical analysis of the time from the Tanzimat during the renovation process in its founding years. Archaic Turkish Sports and con-temporary sports have been integrated in this period in line with the same targets and Sports culture has become one of the innovative philosophies of the new Turkish State and Republic.

Keywords: Innovation, Tanzimat Reform Era, Sports Culture, Republic

Giriş

İnsan, varlığını sürdürme çabası dışına taşıdığına, toplumsallık boyutunu öne çıkarmış ve insanlar arası ilişkisi başlamıştır. Bu süreçteki ilişkinin birikim karşımıza kültür kavramını çıkar-maktadır. Kültür, bir toplumun üyesi olarak, insanoğlunun öğrendiği bilgi, sanat, gelenek- görenek ve benzeri yetenek, beceri ve alışkanlıkları içine alan bir karmaşık bütündür. Bir toplumun ortak değerleri anlamını gelen kültür aynı zamanda da içinde bulunduğu toplum tara-fında şekillenen bir olgudur (Demirhan, 2003). Spor ve benzeri bedensel faaliyetler toplumların kültürel pratiklerinden soyutlanamaz. Kültürün tamamlayıcı unsurları arasında yer alan spor içinde bulunduğu ve yapıldığı toplumun özelliklerine göre şekillenmektedir. Kültür bütünü tamamlayan parçalardan birisi olan spor, toplumda kültürden etkilenirken popülerliği ve sosyal-liği nedeniyle onu etkilemektedir. Spor, kültürün bir unsuru olarak, kişilerin ve toplumların düşünce ve davranışlarını şekillendirmekte ve diğer kültür unsurlarını da etkileyerek milli özerklikler kazandırmaktadır. Sporun, kültürel unsurların taşınmasındaki rolü ancak gelecek kuşaklara aktarılan uygulamalar dikkate alındığında görülecektir (Karahüseyinoğlu, 2008).

Modern toplumların bir olgusu olarak spor, doğal olarak bir toplum biçiminin temel özellikleri taşımaktadır. Spor kültürü, bireylerin kültürel ve eğlenceli etkinlikleri olarak tanımlanan popüler kültürün bir parçası olarak değerlendirilir. Popüler kültürün bir ürünü olarak sporun kitlelerin onayına almalıdır ve o günün şartlarında etkilenir bir yenileşmede kendini bulmalıdır (Kaplan & Akkaya, 2014). Değişme ve yenileşme kavramlarına verilen anlamlar çeşitli bilim alanlarında birbirinden farklı yorumlanırken, bu kavramların bazı bilim alanlarında başka kavramlarla açıklandığı, her iki kavramın taşıdığı anlamın farklı yazarlarca birbiri yerine kullanıldığı da görülmektedir. Örneğin Başaran (1982, s.170-171). Yenileşmeyi daha bütüncül, köklü, kasıtlı olumlu yöndeki değişimler şeklinde ele almakta, buna karşın değişmeyi yönü belirgin olmayabilen ve kasıtlı olmayabilen her türlü farklılaşmalar için kullanmaktadır. Buna göre örgütlerde yöneticiler eliyle gerçekleştirilmeye çalışılan değişimler yenileşme kavramı içinde yer almaktadır (Başaran, 1982).

Topkapı Sarayının Gülhane has bahçesinde okunduğu için “ Gülhâne Hatt-ı Hümayûnu” ve Avrupalılar’ca “Hatt-ı Şerif” denen Tanzimat fermanı Abdülmecid yönetiminde, 2 Kasım 1839’da ilan edilen vatandaşın temel haklarını belirten bir anayasa metnidir. Fermana göre, devletin kurumlarının 150 yıldan beri bozulmaya yüz tuttuğu söyleniyordu. Devletin millete var olduğu, millet olmazsa var olamayacağı belirtiliyordu. Devletin millete temel haklarını garanti etmesi gerektiği, Bu hakların son yıllarda ihlal edildiği, teminat altına alınmadığı, bu sebeple de hakların refahını ve ülkenin bayındırlığını kaybettiği kaydediliyordu. (Öztuna, 1998). Osmanlı devletinin 16.yüzyıl sonlarından itibaren Avrupa karşısında üstünlüğüne kaybetmesi, devletin gücünü gösteren askeri teşkilatın çökmesi, mevcut hukukun ve idari teşkilatın hayatiyetini kaybetmesi, padişahların otorite ve nüfuzlarını kaybetmeleri, askeri, mülki ve mali meseleleri layıkıyla yürütecek müesseselerin kurulamaması tanzimatı zaruri kılan iç sebepler; devletin siyasi ve askeri olarak savunulamaması dış sebepler olarak görülmekteydi.(Yalçın; Turan; Ekincikli; Aksoy; Gedikli, 2005). Bu sebepler göz önünde bulundurulursa tanzimat tamamen devleti düşüğü zor durumdan kurtarmak eski gücüne kavuşturmak adına alınan bir karardı çağdaşlaşma yani yenileşme adına olumlu adımların atıldığı Tanzimat dönemi il e ile birlikte Osmanlı devletinde askeri alan dışında edebiyat, siyasal sosyal yaşantı eğitim ve devlet hukuku ve devlet kuruluşlarında olduğu gibi “Spor ve Spor Eğitimi” adı altında batıdakine benzer reformlar yapıldığı gözükmekteydi (Çelik & Bulgu, 2010). Bu çalışmada iki temel

varsayımdan hareket edilecek bunlarda birincisi, spor kültürü-nün Osmanlı dönemi Tanzimat ile yapılan değişimler içinde incelenmesi gerektiği ve cumhuriyet dönemi eğitim alanında yapılan inkılaplar içinde incelenmesi gerektiğidir. Bu çalışmada Türkiye'nin spor kültürü tarihinin Osmanlı dönemi Tanzimat'tan itibaren cumhuriyetin ilk kuruluş yıllarındaki değişim hareketleriyle sınırlı kalındı. Bu çalışma yer bakımında sadece An-kara ilinde kütüphanelerde yapılacak araştırmalarla sınırlandırıldı. Çalışmanın önemi, sporun kurumsal olarak yenileşme çabası, spor kültürü ve etkinliğinde fark oluşturma, demokratik, anayasal ve politik gelişmelerin doğrudan ve dolaylı sporun etki alanına ilişkisi, spor kültürü-nün tanzimattan cumhuriyetin ilk kuruluş yıllarındaki yenileşme sürecinde yaşadığı toplumsal dönüşüm ve tarihsel süreç içerisindeki analizidir.

Araştırma Yöntemi

Yöntem, en genel anlamda problemi çözmek için izlenen düzenli yoldur. Araştırma yöntemi, problem çözümü için gerekli verilerin toplanması, analizi(çözümü) ve yorumlanması işlemini içerir (Karasar, 2014).

Veri Toplama Aracı

Yayınlanma Durumlarına Göre: Yayınlanmış kaynaklar, lügat, ansiklopedi, kitap, süreli ve süresiz broşürler, gazete, dergi, bilimsel makale ve derleme, internet vb. gibi yayınlar Yayınlanmamış Durumda Olan Kaynaklar Belge, bulgu, dosya, dokümanlar ve arşiv evrakları veri kaynağı niteliğinde araştırma yönteminde tarama modeli olarak seçildi.

Araştırma Modeli

Veri Toplama yöntemi Olarak; Tarama modeline dayalı bir literatür araştırması seçildi. Veri toplama yeri kaynaklar olarak; Milli Kütüphane, Atatürk Araştırma Merkezi, Türk TARİH Kurumu, Üniversitelerin Veri Tabanı, İnternet Kaynakları seçilip veriler toplandı (Arıkan, 2007).

Bulgular ve Yorum

Tanzimat Dönemi ve Değişim Hareketleri

Dönemin Eğitim ve Spor Kültüründeki Gelişmeler

Osmanlı Devletinde reform hareketini ve ihtiyacını iki safhada mütalaa etmek gerekir. Birinci safha, devletin kendi içinde reformudur. İkinci safha batıya dönüktür (Öztuna, 1988). Abdülmecit 1839'da tahta çıkınca, Reşit Paşanın çalışmaları etkisiyle "Tanzimat Fermanı" denen bir ferman yayınlamış siyasal ve sosyal bazı düzenlemeler yapılacağını duyurmuştur. Bu dönemde yapılan düzenlemeler ve yenileşmeler birçoğu askeri alanda olmuştur. Bu alandaki problemler çözüldükten sonra sosyal, ekonomi, idari ve kültürel anlamda birçok değişikliklere de gidilmiştir. Tanzimat Dönemi eğitimde, sporda ve başka alanlarda etkisini bu güne kadar çok önemli bir dönemdir. Osmanlı toplumu Tanzimat ile birlikte sosyal, idari ve kültürel anlamda bir yenileşme "Değişim" sürecine girmiş oluyordu. Tanzimat dönemi ortalarında sonra gazetelerin hızla ortaya çıktığı ve batıya özgü bir edebi tür olan "Roman"ın

ülkeye giriş yaptı-ğı bir dönemde toplumsal hayatın bir başka bağlamı olan fiziksel hareket kültürü olan “Spor Kültürü” bu dönemde Değişime uğraması kaçınılmaz olacaktı (Zelyurt, 2013).

Yenileşme yani diğer bir isimle değişim, Tanzimat dönemi devleti düştüğü zor durumdan kurtarmak ve bir nevi eski gücüne kavuşturmak amacıyla bir reformlar dizisi olarak ifade edilmek-tydi. Yenileşme adına adımların atıldığı Tanzimat dönemi ile birlikte “Spor ve Spor Eğitimi” ilk kez batıdakine benzer reformların gerçekleştirdiği görülmektedir. Bu dönemde ilk kez 1863’te Mekteb-i Harbiye’de Avrupai tarzda gerçekleştirilen jimnastik etkinlikleri Riyazat-ı Bedeniye adı altında ders programına dâhil edilmiştir.(Çelik & Bulgu, 2010). Modern Beden terbiyesi Osmanlı topraklarında ilk kez Askeri okullar bünyesinde uygulanmıştır. 1860 yıllarından ilk yarısından itibaren, basit fiziki hareketler ve mücadele sporları Öğretimi, askeri okulların müfredatına girilmiş jimnastik dersleri 1869’daki Maarifi Umumiye Nizamnamesi’ nin. Maddesiyle bütün rüştiyeler için zorunlu kılınmıştır (Yarar, 2014).

Osmanlıda spor teşkilatlanmasını oluşturan geleneksel kurumlar Tanzimat yenileşmesiyle yerle-rini 19 yy. sonlarına doğru kulüpleşmeye bırakmıştır. Tanzimat döneminde her alanda olduğu gibi, spor alanında da yenileşme kendini göstermiş ve geleneksel kurumlar ve uygulanan spor-lar bir yere bırakılarak ve evrensel olarak uygulanan sporlara ve teşkilatlanmaya geçiş hızlan-mıştır. Ve modern anlamda sporun Türkiye’ye girişi eğitim kurumlarımızın vasıtasıyla gerçek-leşmiştir. Tanzimat dönemi ile birlikte beden eğitimi ve spor batıda olduğu gibi hayata dönük bir ders olarak görülüp ve okulların ders programlarında yer almaya başlamıştır (Kıyıcı; Konca; Burmaoğlu, 2010).

Tanzimat ile beraber gelen bir batılı spor olan jimnastik branşının, batı tarzı eğitim veren bir okulun kuruluşuyla beraber girmesi, yeni spor anlayışının Osmanlı eğitim atılımlarının bir par-çasının olduğunu da göstermektedir. 1868’de eğitimde batıya açılmanın simgesi haline gelen ve öğretmenlerin tümü Fransa’dan getirilen Mekteb-i Sultani’nin öğretmen kadrosundaki Fran-sız beden eğitimi Öğretmeni M.Curel’in, modern sporları ülkemize sokan ilk kişi olması ve jimnastiği mecburi ders olarak koydurtması batılı sporların ülkeye girişiyle sporun modern eği-tim programına bağlanarak başladığının göstergesidir (Zelyurt, 2013).

Tanzimat ve Meşrutiyet Dönemi Spor Alanında Kurumsallaşmanın Spor Kültürü-ne Yansımaları

İdman İttifakı Heyetti Muvakkatesi (İ.İ.H.M.1920 – 1922)

İ.İ.H.M. kuruluşun amacı; Türkiye’deki spor ve beden terbiyesi cemiyetlerinin mesaisine yardım, aralarındaki münasebeti tayin ve tanzim, iştilgal edilen ve edilecek olan her türlü spor, beden terbiyesi ve idman faaliyetlerini idare, teşvik, himaye ve tensip, Türki-ye idmancılığını dahilde ve hariçte tam salâhiyetle temsil; yeni idmancı yetişmesine ve yeni spor kulüplerinin tesisine müzaheret etmektir (Fişek, 1983). Türkiye’de ikinci Meşruti-yet döneminden itibaren devlet, beden eğitimi ve sporu bir program çerçevesinde ele almış ve beden eğitimi ve spor sadece okullarda sınırlı kalmayıp, gündelik yaşam pratikleri arasına da girmeye başlamıştır (Türkmen, 2013). II. Meşrutiyetin ilanından sonra 1909 cemiyetler Kanu-nunun çıkması ve bundan dolayı da Türk gençlerine kulüp kurma serbestliğinin gelmesi, Türk spor tarihinde Türk gençlerinin spor yapmaya özendirilmesindeki ilk çaba olarak gözükebilir (Özmaden,2009). Dolayısıyla futbolla uğraşana

birkaç kişi kendi aralarında örgütsel düzenle-melere girmiş ve doğal olarak birbirleriyle çelişki içinde olmuşlardır. Süregelen bu karışıklıkla-ra son vermek için “Cuma Birliği” kurucularının çabalarıyla, Türkiye’nin ilk çok kulüplü ve çok sporlu ulusal spor yönetimi örgütlenmesini kurma çalışmalarına başlanmıştır. Kuruluş ça-lışmalarına katılan kulüpler, bir yandan kurumun yönetmenliğine son şeklini verirken diğer yandan Fenerbahçe, Galatasaray, Altınordu, Anadolu, Süleymaniye ve Anadolu Hisarı ara-sında 1920 – 1921 mevsimi lig maçlarının başlatılması için Dört kişilik bir yan kurul görevlen-dirilmiş. Türkiye İdman Cemiyeti İttifakı (T.İ.C.İ.) örgütsel Önceli olan bu geçici yapı, İd-man İttifakı Heyetti Muvakkatesi adını almıştır (Özmaden, 1999).

Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı’ndan Türk Spor Kurumu’na Geçiş (T.İ.C.İ.1922 - 1936)

Ülkemizdeki ilk spor teşkilatı Türkiye İdman Cemiyeti İttifakıdır. İstanbul’da faaliyette bulunan ve aralarında Fenerbahçe, Galatasaray ve Beşiktaş kulüplerinin yöneticilerinin de bulunduğu on üç kulüp yöneticisi Türk sporunu belli bir düzene koyabilmek amacıyla 26 Haziran 1920’de Kadıköy UNION Kulüpte, ilk toplantıyı yaptılar. 1921 yılı nisan ayında kulüp delegelerinden oluşan geçici komisyon Ali Sami YEN başkanlığında İsviçre Federasyonu ve Spor Birliği Yönetmeliği’ni tercüme ederek ülkemizde uygulamak için çalışmalara başladı. 7 Eylül 1921 günü çalışmanın tamamlanması ile T.İ.C.İ.’nin kurulması için hükümete başvuru yapıldı. 14 Temmuz 1922 günü toplanan yöneticiler, İdman İttifakının ilk merkez kurulunu seçtiler. Çalışmaları İstanbul’la sınırlı kalan cemiyeti, İstanbul’un millî hükümet tarafından kurtarılma-sına kadar önemli bir faaliyette bulunamadı. İstanbul’un kurtarılmasıyla birlikte spor ittifakı, sporu ülke geneline yaymak için çalışmalara başladı. Cumhuriyet Hükümetinin ülkede yapılan spor çalışmalarını düzenleme ve destekleme kararıyla beraber 1923 yılı nisan ayında yapılan genel kurulda İdman Cemiyeti İttifakı başkanlığına Ali Sami Yen yeniden seçildi.1923 yılından 1936 yılına kadar geçen sürede ülke sporuna önemli hizmetlerde bulundular (M.E.B., 2017). Türkiye’de ilk çok sporlu ve kulüplü birliği olmasının yanında, T.İ.C.İ. kurduğu orga-nizasyon amaçlarına bakıldığında, tamamen milli kaygılarla hareket eden bir kuruluş görümün-dedir. Nizamnamede bahsedilen amaçlar, milletın ve gençliğin içine düştüğü bunalımından kurtuluşunun büyük ölçüde sportif aktivitelere ve bunların yerine getireceği fonksiyonlara bağ-lı olduğu düşüncesi ortaya koymaktır. Devlet sporu T.İ.C.İ. vasıtasıyla sevk ve idare etmeye çalışarak, ittifakı kamu yararı gözeten dernek statüsünde, ülkeye yurt dışında temsil etmeye yetkili tek spor örgütü olarak kabul etmiş ve mali yardımda bulunmuştur (Aykın, 2013).

1923 yılından itibaren bağımsız bir kuruluş olarak faaliyetlerini sürdüren Türkiye İdman Cemiyeti İttifakı 1936 yılı nisan ayında yapılan son genel kurulun ardından Türk Spor Kurumu adı-nı almıştır. Merkezi Ankara olan Türk Spor Kurumu, Cumhuriyet Halk Partisine bağlı yarı resmî bir kuruluş olarak çalışmalarını sürdürmüştür. Türk Spor Kurumu Başkanlık görevine getirilen Ali Hikmet Ayerdem aynı zamanda Türkiye Millî Olimpiyat Başkanlığını da üstlen-mişti. 1938 yılına kadar ülke sporuna hizmet eden Türk Spor Kurumu yerini Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğüne bırakmıştır (M.E.B., 2017).

Osmanlı Milli Olimpiyat Cemiyeti (O.M.O.C.) ve Türkiye Milli Olimpiyat Cemiyeti (T.M.O.C.)

İkinci Meşrutiyet İlanıyla Türkiye’de cemiyet kurulması Serbest olunca, Selim sırrı Tarcan Derhal “ Osmanlı Milli Olimpiyat Cemiyeti” (O.M.O.C.) kurmuş ve durumu modern olimpiyatların kurucusu Baron Pierre de Coubertin’ bildirmiş. Maddi güçlükler içinde ku-rulan Osmanlı Milli Olimpiyat Cemiyeti ilk kez Uluslararası Olimpiyat Komitesinin (C.I.O) 15 Aralık 1909 tarihinde yapılan toplantısına Selim Sırrı Bey Tarafından Temsil Edilmiştir. Ulus-lararası Olimpiyat Komitesi, 23 – 28 Mayıs 1911 günleri arasında Budapeşte’de yapılan Türki-ye’yi resmen üyeliğe kabul etmiştir. Osmanlı Milli Olimpiyat Cemiyeti Kurulduktan sonra da resmi başlıklı yazıyla ilk kez 1912 Stockholm Olimpiyat oyunlarına katılmıştır. Daha sonrada 29 Ekim 1923 Cumhuriyet kurulmuş ve T.İ.C.İ. yöneticilerinin bir araya gelerek yeni nizam-namesini hazırladıkları Milli Olimpiyat Cemiyetinin başına özellikle “Türkiye” ibaresi konul-muş ve adını “Türkiye Mili Olimpiyat Cemiyeti” Olarak ilan etmiştir. Bunun nedeni ise CIO temsilcilerini devlet nezdinde kabul etmekteydi. Bu suretle 1922 yılında nizamnamesinin ha-zırlandığı, 1924’te kuruluşunu gerçekleştirdiği TMOC-K, 1926 yılına kadar tüzüğündeki esas-lara göre yönetilmişti (Özmaden, 1999). Yine 29 Ekim 1923 yılında Osmanlı devleti yerine “Türkiye Cumhuriyetine bırakıp tarih sahnesinden çekilen T.İ.C.İ. yöneticilerinin bir araya ge-lerek yeni nizamnamesini hazırladıkları Milli Olimpiyat Cemiyetinin başına özellikle “Türkiye” ibaresi konulmuş ve adı da ”Türkiye Milli Olimpiyat Cemiyeti” olarak ilan edilmiştir. Çünkü Uluslararası Olimpiyat komitesi (CIO), temsilcileri devlet nezdinde kabul etmekteydi, bu su-retle 1922 yılında nizamnamesi hazırlandığı, 1924’te de kuruluşunun gerçekleştirdiği Türkiye Milli Olimpiyat Cemiyeti, 1926 yılına kadar tüzüğündeki esaslara göre yönetilmiştir (Kaçmaz, 2000).

Tanzimat Dönemi Sonlarında Sporun Topluma Akışı

1909 yılında cemiyetler kanunun çıkması ve bundan dolayı Türk gençlerine kulüp kurma serbestliğinin gelmesi, Osmanlı dönemi gençlerinin spor yapmaya özendirilmesinde ilk çaba olarak görülür (Şefik, 1929). Fakat yine de 1920’li yılların sonlarına gelindiğinde hala Türkiye’de tam anlamıyla yayılmamış ve hala spor milletin ruhuna, felsefe alanına hitap edilmemişti. Spor yapmaya özendirilmede en önemli faktörlerden olan spor sahaları yaygınlaştırılmamış ve aile-ler, okullar bu konuda tam olarak bilinçlendirilmemişti (Yıldız, 1979). T.İ.C.İ. son kongresi – 7.kongre – gençleri spora teşvik amacıyla sporcuların demir yolları seyahatinde %50 indirimle seyahat etmeleri ve sporcuların(binicilik, atletizm, yüzücülük) askerlik süreleri altı aya kısaltıl-ması çalışmaları yapılmış ve bu konunun hükümete rapor halinde bildirilmesi kararı alınmıştır. T.İ.C.İ.’nin kurulmasıyla beraber çok sporlu yapıya kavuşan Türk sporunun ilk yıllarında insan-ları spor faaliyetlerine izlemeye teşvik etmek için değişik ve ilginç spor dallarında müsabakalar tertip edilmekteydi. Bunun içinde 1923’de Dersaadet boks spor salonunu müdürü, aynı za-manda İstanbul faal organizatörü olan Kemal Bey Paris yarım ağır siklet şampiyonu Dorta ile İstanbul’un en kuvvetli boksörlerinde Core Kirpitin’in maç yapmaları için İstanbul’da maç organize etmiştir. Uzun zamandır ağır sıklık yabancı boksörleri görmek isteyen ve maçın so-nuncunu nakavt olarak tahmin yürütenler salonu tamamen doldurmuşlardı (Spor Alemi Dergi-si, 1923).

Dönemin Kültürel Açısından Sporda Amatör ve Profesyonellik

T.İ.C.İ.'nin kuruluş amacı ve nizamnamesinde amatörlüğü teşvik ve profesyonelliğin men edilmesine rağmen, 1930 yıllarına gelindiğinde profesyonellik düşünceleri ortaya atılmaktaydı. Nitekim Altın ordu ve İttihat kulüplerinin meydana gelişlerinde profesyonel amaçların etkisi görülmüştü. Aynı şekilde güneş kulübünün kuruluşunda da bu sezindiler mevcuttu. 1930'lu yıllarda basının açmış olduğu kampanya profesyonellik kavramının iyiden iyiye halka ulaşmasını sağlamıştır. O yıllarda ünlü futbolcuların, çalışmadıkları işlerde çalışıyor görünerek büyük para aldıklarını açıklayan basın bunu büyük ifşaat olarak tanımlamıştı. Konuyu ciddi bir şekilde ele alan posta gazetesi, bunu bir anketle okuyucularına duyurmuş ve başlık olarak “Profesyonel Olalım mı?” diye okuyucularına duyurmuş ünlü futbolcular genellikle bu ankete olumlu cevap vermişlerdir (Hiçyılmaz, 1974). T.İ.C.İ. Nizamnamesinde amatörlüğün açık olarak belirtilmesi ve profesyonelliğin açık olarak men edilmesi karşısında bu girişimler büyük tepkiler yol almış ve daha sonra bu fikirden vazgeçilmiştir. Ancak 1934 – 1935'li yıllara gelindiğinde, kulüpler el altından gizlice profesyonel takım kurma çabaları, içine girmişlerdir. Kulüplerin bu çabaları, spor camiasında çok büyük tepki görmekteydi ve tepkilerini spor makalelerine yazdığı tepkilerle dile getirmişlerdi (Özmaden, 1999).

Fair - Play Gelişmelerin Spor Kültürüne Yansımaları

Türk sporunda cumhuriyet öncesi başlayan rekabet, sporcu ve seyirciye de yansımıştır. Bu dönemde centilmenlik dışı hareketleri önlemek yani sporcuyu ve sporseveri bir nizam ve intizam içine almak için spor teşkilatları çaba göstermekteydiler. Fakat bu konuda pek başarılı olamadıklarından dolayı, bu başıbozukluk T.İ.C.İ.'nin kuruluşuna kadar devam etmekteydi. T.İ.C.İ. kurulduğunda kulüpler arası rekabetten dolayı maçlardaki centilmenlik dışı hareketleri önlemek için nizamnamenin 138. Maddesinde; “Gerek sporun asaleti, gerekse temaşigirlere karşı gösterilmesi gereken hürmet noktaî nazarında sporcuların müsabaka esnasında her türlü kaba, terbiye dışı, münasebetsiz hal ve sözlerden uzak durmaları, temiz, muntazam, ahlaka ve kural-lara uygun şekilde giyinmiş olmaları lazımdır. Bu maddeye uygun hareket etmeyen kulüp veya sporcu hakkında ittifakın ilgili heyetlerince, harekete göre ceza kısmında yazılı cezalardan biri uygulanır. Hüküm bu gibileri, sahadan çıkarmak ve müsabakadan men eylemek yetkisine haiz-dir (T.İ.C.İ. Yayınları, 1923).

Her kurumda olduğu gibi, sporunda bir nizamnamesi ve talimatnamesi olmasına rağmen bunun hepsini okumuş, maddelerin ruhunu ve manasını anlayabilmiş sporcu sayısı ciddi pek az bulunmaktaydı. Çünkü maçlarda centilmence hareket eden sporcu pek azdı. Hakeme itaat edilmiyor, sahada misafir oyuncu dövülmeye kalkışılıyor, oyun esnasında sporcular birbirini dövüp tekmelemeye çalışılıyor. Koşularda arkadaşına çarparak yolunu kesiyor ve nihayet tribünde bulunan taraftarlar takımı lehine ve karşı takım aleyhine çirkin tezahüratlar yapıyorlardı (Remzi, 1934). Bu konuda “Atatürk: Müspet bilimlerin temelini dayanan, güzel sanatları seven, fikir terbiyesinde olduğu kadar beden terbiyesinde de kabiliyeti artmış ve yükselmiş olan erdemli, bir nesil yetiştirmek ana siyasetimizin açık dileğidir.” diyerek spor yöneticilerine ve sporculara sporda olması gereken düsturu işaret etmiştir (Yetim, 1991). 1934 yılında oynanan Galatasaray – Fenerbahçe maçında çıkan olaylar bardağı taşıran son damlalar olmuştur. Futbol federasyonu çıkan bu olaylardan dolayı, 17 futbolcuya 2 yıl ile 6 ay bazılarında da ta-mamen kulüplerinde futbol oynamaya men cezası vermiştir. Bu cezalar tamamen yıllarca ce-vapsiz kalan bütün sporlardaki centilmenlik dışı hareketleri tokatlayacak kadar büyük ve ibret verici olmuş ve futbolun ilerisi en kıymetli teminat olarak kabul

edilmiştir (Mitat, 1934). T.İ.C.İ. dönemi sporun genellikle centilmenlik dışı hareketlerle geçmesine rağmen, boksör Me-lîh'in kendisine verilen haksız yere galibiyeti kabul etmemesi, Beşiktaşlı Şükrü'nün ise gayri nizami şekilde yaptığı sayıyı, hakemin vermesine rağmen kendisinin de bunu itiraf ederek sa-yıyı kabul etmemesi, bu dönemin spora şeref kazandıran büyük centilmenlik ve erdemlik örne-ğidir (Mitat, 1931).

Cumhuriyette Spor Gelişmelerinin Temeli

Osmanlı Devleti, dünyada spor konusunda önemli gelişmelerin ve profesyonelleşmenin yaşandığı 19. yüzyılın ikinci yarısında içinde bulunduğu siyasî, iktisadî, askerî ve sosyal sorunlar nedeniyle birçok alanda olduğu gibi beden eğitimi ve spor faaliyetleri ile de yeterince ilgilenememiş, netice olarak Türk topraklarındaki sportif çalışmalar çağdaş dünyanın gerisinde kalmış-tır. Bu münasebetle Türkiye Cumhuriyeti'nin devraldığı spor mirası genel anlamıyla geçmişten gelen basit bilgilerle yürütülmeye çalışılan; geleneksel halk kültürü içine sıkışmış, çeşitlilikten, çağdaş gelişmelerden, bilimsel metodolojiden uzak kalmış ve profesyonel anlamda altyapısı oluşmamış bir yapı arz etmekte idi (Ünver, 2004). Sportif örgütlenmenin temelini “spor tekke-leri” oluşturuyordu. Basit tarzda yürütülen spor faaliyetleri güreş, okçuluk, cirit ve binicilik faaliyetleri ile kısıtlı kalmış, bunlar da askerî ve dinî eğitim ile içi içe geçmişti (Bilge, 1986). Halk arasında icra edilen spor etkinlikleri ise daha çok eğlenceye dayalı seyirlik gösteriler şek-linde idi. Cumhuriyet kuruluşu sonrasında spor, devletin gözetimi altına alınmıştır. Prof. Dr. Kurthan Fişek'e göre Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında spor ve beden terbiyesinin dört basama-ğı vardı: 1922-1936 arası Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı dönemi. Bu dönemde Türkiye ilk kez uluslararası müsabakalara katılmıştı, 1936-1938 arası Türkiye Spor Kurumu Dönemi. Bu kurum ilk kurultayda CHP'ne örgütsel olarak bağlanmış ve böylece spor, devletin denetimi altına alınmıştır. 1946 sonrası Gençlik ve Spor Bakanlığı dönemi. Bu dönemde spor yönetimi günümüzdeki biçimini almıştır.

Türkiye'de sporun örgütlenmesi yolunda ilk adım, Yusuf Ziya Öniş'in İsviçre'deki eğitiminden dönerken, beraberinde getirdiği İsviçre Spor Teşkilatı Tüzüğü'nün Ali Sami Yen, Burhan Felek ve Nasuhi Esat Baydar ile birlikte tercüme, edilmesiyle atılmıştır. Ali Sami Yen, Burhan Felek ve Nasuhi Esat Baydar'ın öncülüğünde bir araya gelen spor kulüplerinin temsilcileri, Türk spo-runun ilk örgütü olan Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı'nın ortaya çıkarılması yolunda çalış-malara başlarlar. Bu kuruluş, İstanbul'daki spor kulüplerinin temsilcilerinden oluşmuştur. Ku-rumun örgütlenmesinde İsviçre Federasyonu örnek alınmıştır. 1922'de kurulan Türkiye İdman Cemiyetleri ittifakı, Kurtuluş Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte spordan sorumlu tek yetkili organ olmuştur (Canşen, 2015). Ülkedeki spor faaliyetleri İstanbul, İzmir ve Yunan kuvvetleri tarafından işgale uğradığı 1912'ye kadar Selanik gibi belli başlı birkaç merkezin dışında yay-gınlık gösterememiş ve halka mal edilememişti. Bu şehirlerde çağdaş anlamdaki ilk spor kulüp-lerinin de genel itibariyle ya bir vesileyle Osmanlı topraklarında bulunan yabancılar, ya da dev-letten aldıkları imtiyazlar neticesinde refah seviyelerini oldukça artırmış olan azınlıklar tarafın-dan açılmış olduğu dikkat çekmektedir (Kahraman, 1995). Bunları takiben Türklerin kurdukla-rı kulüpler ise maddi ve idari sıkıntılar içinde faaliyet gösterebilmişlerdir. Diğer yandan Anadolu'da zaten yetersiz olan spor faaliyetlerine Birinci Dünya Savaşı'nın yarattığı olumsuz koşullar ile Mondros Mütarekesi sonrasında İtilaf Devletleri'nin Anadolu'daki işgalleri büyük bir darbe daha vurmuş, bu süreç içinde birçok genç ve güzide sporcu vatan savunması sırasın-da hayatını kaybetmiştir (Evcin,2015).

Cumhuriyet Dönemi Spor Kulüpleri, Teşkilatlanmaları ve Destek – Altyapı Çalışmaları

Türk sporunun köklü kulüplerinden biri olan Fenerbahçe Spor Kulübü Atatürk'ün ilk olarak temas kurduğu kulüpler arasında yer almaktadır. Halka ait her şeyi seven ve tutan Atatürk halkın içinden çıkan bir takım olarak gördüğü Fenerbahçe'yi takdir ettiğini çeşitli vesilelerle dile getirmiştir. Mustafa Kemal, Birinci Dünya Savaşı'nın son dönemlerinde Yıldırım Orduları Kumandanlığı'na atanmadan önce bir süre İstanbul'da bulunmuş ve bu sırada Fenerbahçe Spor Kulübü'nü ziyaret etmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nın yarattığı olumsuz etkilerin bütün şiddetiyle devam ettiği bir dönemde Atatürk'ün Fenerbahçe Spor Kulübü'nün çalışmalarını takip ediyor olması, bu kulübü ziyaret etmeyi kendine vazife edinmesi ve kulüp mensuplarına takdir ve tebrik duygularını dile getirmesi oldukça önemlidir. Atatürk'ün söz konusu dönem itibarıyla ziyaret ettiği Fenerbahçe Spor Kulübü'nün ahşap binası 1932'de çıkan bir yangın sonucu tah-rip olmuştur. Bu nedenle düzenlenen yardım kampanyasına Atatürk de katılma gereği hissetmiş ve 1.000 lira gibi dönem için önem arz eden büyük bir meblağı kulübe bağış olarak vermiş-tir. Ayrıca kulüpten gelen talep üzerine, su sporlarında kullanılan mendireğin tamir için öde-nek ayrılması konusunda yine bizzat Atatürk tarafından yetkililere talimat verilmesi de burada belirtilmesi gereken önemli bir husustur. Hazineye ait olan ve kiralama müddeti 1930 yılı itiba-riyle dolmuş olan “Kadıköy’ü İttihat Spor Sahası’nın” etrafındaki duvarların tamir ettirilmesi ve iki oyun oynanabilecek şekilde futbol, atletizm pisti, voleybol ve basketbol sahaları yapıl-ması gibi şartlarla 10 seneliğine söz konusu kulübe kiralanması konusundaki kararname de Cumhurbaşkanı sıfatıyla Atatürk tarafından imzalanmıştır. Ayrıca “menâfi’-i umûmiyyeye hâdim müessesât meyanına dâhil bulunan” söz konusu kulübe kiralanın sahanın bedelinin ödenmesi konusunda taksitlendirmeye gidilerek kulübe büyük bir kolaylık sağlanmıştır. (So-malı, 1978).

Atatürk 1925'teki İzmir seyahati sırasında, söz konusu dönemin önemli spor kulüpleri arasında yer alan Karşıyaka ve Altay Kulüpleri'ni de ziyaret etmiştir. 13 Ekim itibarıyla ilk ziyaret Kar-şıyaka Spor Kulübü'ne yapılmış, burada Karşıyakalı futbolcuların ve tenisçilerin antrenmanları izlenmiş ve ziyaret birer hatıra fotoğrafı çekilmek suretiyle tamamlanmıştır (Aksoy, 1988). İz-mir'de ikinci ziyaret edilen kulüp 14 Ekim itibarıyla Altay Spor Kulübü olmuştur. Ziyaretlerin akabinde bu iki güzide kulübün hatıra defterlerine yazdığı satırlarda Atatürk: “bu kulüplerin gençleriyle iftihar duyduğunu, bu gençlerin sayesinde geleceğe güvenle bakılabileceğini” ifade etmiştir. Atatürk'ün 24 Haziran 1926 tarihi itibarıyla Karşıyaka Spor Kulübü'nü bir kez daha ziyaret ettiği ve kulübün yaptığı sportif çalışmalar konusunda memnuniyetini dile getirdiği görülmektedir.

Atatürk döneminde Türk sporunun teşkilatlanması ve bütün memleket sathında sağlıklı ve güç-lü bir spor altyapısı oluşturmak amacıyla spor faaliyetleriyle iştigal eden kurum ve kuruluşlara, spor kulüplerine ve sporculara devletin imkânlarının seferber edildiği görülmektedir. Türk spo-runun çağdaş anlamda teşkilatlanması konusunda 1921'de teşkil edilen “İdman İttifakı Hey'et-i Muvakkatesi” önemli bir merhale teşkil etmiştir. Bu heyet, Cumhuriyet'in ilk yılları itibarıyla ülkedeki ilk merkezi spor teşkilatı durumunda olan “Türkiye İdman Cemiyetleri İtti-fakı”nın temelini oluşturmuştur (Sümer, 1990). Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı spor kulüp-lerinin mutabakatıyla birinci toplantısını Ali Sami (Yen) Bey'in başkanlığında 11 Temmuz 1922'de yapmış ve Bakanlar Kurulu'nun 16 Ocak 1924 tarihli kararıyla resmîyet kazan-mıştı. Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı sekizinci ve son kongresinde adını “Türk Spor Ku-rumu” olarak değiştirmiş ve bu kurum tek partili söz konusu dönemde Hükümet ile bağlantılı olarak ülkedeki spor yönetiminde etkinliğini artırmış olan Cumhuriyet Halk Fırkası'na 18 Ni-san 1936 tarihi itibarıyla bağlanmıştır. Böylelikle,

Türk sporunun yönetiminde hâlihazırda var olan Cumhuriyet Halk Fırkası etkinliğinin bu gelişmeler neticesinde alenileştiğini ifade edebiliriz. (Özmaden, 1999).

Yenileşmede Sporun Yeri

Cumhuriyet Dönemi'nden önce ülkemizde spor, özel teşebbüsler aracılığıyla yapılmaktaydı. Büyük şehirlerde, özellikle İstanbul'da birkaç spor kulübü kendi aralarında ve ara sıra Avrupa'dan getirttikleri takımlarla futbol maçları yapmışlardır. Futbolla beraber güreş, tenis, eskrim, yüzme, bisiklet ve hokey faaliyetleri ferdi olarak yapılmıştır. Sporun belli bir merkeze bağlanması ve spor branşlarının federasyonlar altında toplanması Cumhuriyet Dönemi'nde başlamıştır (M.E.B.,2017). Atatürk, henüz kurulma aşamasından başlamak üzere, Cumhuriyet Türki-ye'sinde beden eğitimi ve spora gerekli önemin verilmesi için pek çok girişimin bizzat içerisinde yer almıştır. O, ülkede izlenecek siyasetin ana unsurlarından bir tanesinin de beden terbiyesi olduğunun altını çizerek, beden terbiyesini diğer bilim, sanat ve ahlak eğitimleri ile birlikte ele almaktadır (Türkmen, 2013). Atatürk, Cumhuriyet döneminde gerçekleştirilen bütün inkılaplarda olduğu gibi spor konusunda da halka örnek ve öncü olmuştur. Çağdaş dünyada spor hayatının mühim bir yer işgal ettiğini bildiğinden bu konuya hassasiyetle eğilmiş, Türk milleti-nin de bu meseleye dünyanın gelişmiş devletleri gibi önem vermesi konusundaki gerekliliği çeşitli vesilelerle dile getirmişti (Evcin,2015). Spor alanında yapılan çalışmaları Türk inkılap hareketinin önemli unsurlarından biri olarak gören Atatürk, bu inkılabın millete mal edilerek, milletin ilgi ve desteği ile yapılmasından ve yürütülmesinden yana olmuştur. Bu nedenle Türk kültürünü çağdaş medeniyet seviyesinin üzerine çıkarma hedefi doğrultusunda spor alanında da çağı yakalamak ve çağdaş insanlık ailesi içinde yer almak Türkiye Cumhuriyeti'nin esaslı hedeflerinden birini teşkil etmiştir. Bu bağlamda: “Muvaffak olmak için her türlü muavenetten ziyade bütün milletçe sporun niteliği, kıymeti anlaşılmalı ve ona kalpten sevgi göstermek, onu vatanî vazife saymak lâzımdır.” diyerek Türk milletinin medeniyet yolunda mesafe kat edebilmesi için spora ilgi göstermesini ve bunu vatanî bir görev olarak algılamasını istemiştir.

Bu amacı gerçekleştirmeye yönelik olarak, halkın hayatın olağan akışı içinde yaptığı bedenî çalışmaları ve hareketleri profesyonel anlamda ilmî usul ve esaslara göre şekillendirmek ve düzenlemek görevini de sporculara ve spor eğitimcilerine vermiştir. Atatürk'e göre, spor alanında elde edilecek başarılar sadece sporcuların, kulüplerin ya da bunları destekleyen devletin değil; esasen bütün milletin başarısının bir göstergesi olacaktır (Atatürk'ün Söylev Demeçleri). Bu anlamda Türk sporculuğunun layık olduğu yeri en kısa zamanda alacağına dair inancını çeşitli vesilelerle vurgulamıştır. Bunun için gerekli olan sportif faaliyetlerin sıhhi, sosyal ve medenî unsurlarla bir bütün oluşturduğunu belirtmiş, bunların hayata geçirilebilmesi için de gereken tedbirlerin alınması konusunda ilgili ve yetkililerin dikkatini çekmiştir (Süslü,1986).

1932-33 öğretim yılında ise Ankara'daki “Gazi Orta Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsü” bünyesinde ortaokullara beden eğitimi öğretmeni yetiştirmek üzere üç yıllık bir eğitim programına sahip “Beden Terbiyesi Şubesi”nin açıldığı (Özalp & Ataunal, 1977). 22 erkek öğrenci ile eğitime başlayan bu şubenin spor kısmı şefliği için Berlin Üniversitesi spor öğretmenlerinden Kurt Dainas'ın görevlendirildiği görülmektedir. Söz konusu şubede, beden eğitimi konusunun-daki yüksek tahsilini İsveç'te tamamlayan Zehra Alagöz ile Alman Lisesi'nden Margaret Kor-ge adlı öğretmenlerin gözetiminde 1937'den itibaren bayan öğrenciler de eğitim görmeye başlamış (Özbay, 1996). Bu ilk grup bayan öğrenciler 1938 yılı

itibariyle mezun olmuşlardır. Mil-leti bir bütün olarak inkılâp hareketine dâhil eden Atatürk bu icraattan da anlaşılacağı üzere kadınları da sportif faaliyetlerin içinde görmek istemiş ve bu konudaki eğitim faaliyetlerini desteklemiştir.

Bu dönemde kadınların spora teşvik edilmesi ve bu konuda halka rehberlik edilmesi yönünde basın da dâhil olmak üzere birçok unsur bir arada harekete geçirilmiştir (Cantek & Yazar, 2009). Bu konudaki esas çalışmaların da Cumhuriyet döneminde gerçekleştirildiği görülmektedir. Millî Mücadele yıllarında özellikle İstanbul'da azınlıkların ve işgal güçlerinin birer izci topluluğuna sahip oldukları dikkat çekmektedir. Bunların spor kisvesi altında ülke içindeki birlik ve beraberliği zedeleyebilecek menfi etkileri göz önünde bulundurulmuş (Fişek, 2009). Nihayetinde 1928 yılı itibariyle Türkiye Cumhuriyeti'nde okullarda izcilik, keşşafılık, boyscoutluk veya diğer herhangi bir isim ve unvan altında izcilik teşkilatı oluşturulması hakkı yalnızca Türk vatandaşlarına verilmiştir. Bu süreç içinde 1 Mart 1923 tarihi itibariyle Atatürk'ün himayesi ile "İstanbul Vilâyeti Türk İziciler Ocağı"nın teşkil edildiği görülmektedir. Atatürk "vatana yüksek seciyeli ve metin ruhlu gençler yetiştireceğine inandığı" bu teşkilatın "başbuğluk" teklifini "iftihar hissiyle" kabul etmiştir. Söz konusu dönemde düzenlenen "Hey'et-i İlmiye Toplantısı" kararları gereği izciliğin ilk kez yasal eğitim kurumları içinde ele alınması mümkün olmuş, sonraki dönemlerde İstanbul ve Anadolu'daki okullarda izcilik şube-leri oluşturulmuştur. 1935'te Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde "Beden Eğitimi ve İzcilik Müdürlüğü" teşkil edilerek izcilik faaliyetleri bir idarî birim tarafından yönetilmeye başlanmış-tır (Evcin, 2015).

Millî Kültür ve Spor Kültürü

Atatürk'ün sporu kültürel hayatın ayrılmaz bir parçası olarak görmesi hususu çalışmamızda değinmemiz gereken noktalardan birini teşkil etmektedir. Bu konuda Atatürk: "Beden hareketlerinde esâs, nesilden nesile intikal eden âdetlerdir. Yirminci asırda bütün dünya milletleri için spor esâslarının tekniği buradan doğmuştur." diyerek sporun kültürel bir unsur olarak orta-ya çıktığına ve geliştiğine işaret etmiştir. Türk çocuklarının da her milletin çocukları gibi doğ-dukları andan itibaren bu kültürel unsurla yoğrulduğunu ve bu nedenle spor ile Türk kültür hayatı arasında sıkı bir bağ olduğunu vurgulamıştır. Bu bağlamda Atatürk yiğitlik, mertlik, alçakgönüllülük duygularını içinde barındıran güreş; çeviklik ve atikliğin sergilendiği binicilik ve cirit ile beceriyi, kabiliyeti ve hâkimiyeti temsil eden okçuluk gibi Türk ata sporlarına özel bir önem vermiştir. Bunların yaşanarak, yaşatılarak devam ettirilmesine ve Türk sporcularının bu sporlardaki kabiliyetlerini ulusal ve uluslararası alanda sergilemelerine ayrı bir özen göster-miştir (Yıldız, 2008). Türk milletinin doğuştan gelen bir içgüdüyle spora yatkınlığına atıfta bulunan Atatürk, henüz yürümeye başlayan çocukları bile harman yerlerinde güreşirken gör-menin mümkün olduğunu beyan ederek güreş ile millî kültür arasındaki bağa işaret etmiştir. Bu sporla uğraşanları güven ve mutluluk aşıl原因an birer abide olarak görmüştür (Güven, 1939). Müsabakalar sırasında güreşçilerin hatalarını ve taktiklerini sezecek kadar güreşten iyi anlayan Atatürk 1933'teki Türkiye-İtalya millî güreş karşılaşmaları sırasında Türk güreşçileri arasında yer alan Arabacı İsmail'i, İtalyanların ünlü güreşçisi Fidere Lombardi'yi yenen Saim Arıkan'ı ve ağır sıklet şampiyonu olan Çoban Mehmet'i müsabakaların yapıldığı Maksim Salonu'na giderek bizzat desteklemiş ve onlar için tezahüratta bulunmuştur (Güven, 1992).

Millî Eğitim Bakanı Saffet Arıkan tarafından 17 Nisan 1936'da Başbakanlık makamına gönderilen bir yazıda: memleket gençliğinin bilhassa millî sporlara karşı alâka ve heveslerini uyan-dırmak suretiyle millî benliği kuvvetlendirmek amacını güden Kültür Bakanlığı'nın, İstanbul Hazine-i Evrâkı'nda bulunduğu öğrenilen millî sporlara ait kıymetli vesâike büyük önem atfet-tiğinin belirtilmesi ve bunların birer suretlerinin Vekâlet'e alınması için girişimde bulunulması-da (Evcin, 2015). Atatürk döneminde spor faaliyetleri ile millî kültür arasında kurulan yakın ilişkiye temas etmesi bakımından önemlidir. Bu minvalde Celâl Bayar Hükümeti'nin 1 Kasım 1937 tarihli programında sporun millî kültürün bir parçası olarak görüldüğü yönünde ifadeler yer almıştır.

Halkevlerinin Spor İçin Önemi

Halkevleri, toplum içerisinde eğitimin yaygınlaştırılması için inşa edilmiş bir kurumdur. Türk Ocaklarının yerine kurulan halkevleri, Atatürk'ün emir ve direktifleri ile çeşitli kültürel faaliyetleri ile birlikte önemli spor merkezleri hâlini almıştır. 19 Şubat 1932 günü kurulan ilk on dört halkevini zamanla diğerleri izlemiştir. Halkevleri örgütü içinde sportif alanda en büyük faaliyeti başta İstanbul olmak üzere Ankara ve İzmir'deki halkevleri gösterdi. Halkevleri buldukları çevrelerin şartlarına göre spor programı yaparak olumlu çalışmalarda bulundular. Gençlerin spor yapabilme imkânı bulduğu halkevlerinde beden eğitimi öğretmenleri ve kendi alanlarında ün yapmış birçok yönetici ve sporculardan da yararlandı. (M.E.B., 2017). Halkevleri, eğitim, aydınlanma, sanat ve kültür örgütleri olarak inşa edilmişler ve ülkenin her tarafına yüzlerce kütüphane, tiyatro, salonu götürmüştür. İlk kurulduğu yıllarda halkevleri, dil, tarih ve edebi-yattan güzel sanatlara, spordan müze koluna kadar her alanda hizmet vermiş, kurulduğu 1932 yılından ilk kez kapatıldığı 1951 yılına kadar, 78 şube, 4322 halk odası olarak yapılanmış ve yaklaşık 11 milyon kişinin okuma yazma öğrenmesine olanak sağlamıştır (Tekeli, 1983). Hal-kevleri, Mustafa Kemal Atatürk'ün önerileri doğrultusunda hazırlanan eğitim programları içeri-sinde spor da yer almıştır. İtalyan faşizmi ve Alman Nasyonal Sosyalizminin sağlam bedene sahip bir nesil yaratma çabası içerisinde olduğu 1930 ve 1940'lı yıllarda, cumhuriyetin halkev-lerinde de beden ruh beyin gelişiminin hızla gerçekleşmesi yönünde programlar hazırlanmış ve uygulanmaya çalışılmıştır. Bu programlarda, çevre şartlarına uygunluk gösteren spor faaliyetle-ri, eski Türk sporları, at gezileri, yürüyüşler, uzun bisiklet turları, dağcılık, yüzme, tenis, eskrim yer almıştır (Cantek & Yazar, 2009).

Kadın Sporcular ve Spor Kültürü

Osmanlı İmparatorluğu'nun kamusal yaşamında kadınlara yönelik oldukça fazla sınırlamalar mevcuttu. Türk devrimi, doğuyu batıdan ayıran en önemli farklılık olan kadınların kamusal alandan dışlanması durumunu ortadan kaldırmayı hedeflemiştir. Cumhuriyetin kadınların kamusal yaşamda var olmaları, kendilerini göstermeleri devrimin bir başka deyişle uygarlık deği-şiminin sembolü olacaktı (Tunçkol & Yaşar, 2010). Tanzimat ile birlikte yeni bir uygarlık, yeni bir toplum oluşturulmasına yönelik değişim başladı diyebiliriz. Fakat Türk devrimi ile filizlenen yeni modernleşme hareketleri ile Osmanlı Tanzimat modernleşme hareketleri arasında ciddi farklılıklar söz konusudur. Cumhuriyet'in yöneticileri, devletin temelini sağlamlaştırmak için başlattıkları modernleştirici düzenlemeleri bunu bir devrim projesi haline dönüştürmüşlerdir. Bu devrimci proje, toplumdaki bireylerin kıyafetinden, şapkasına, dinlediği müzikten, kullan-dığı takvime, uzunluk ölçüsü birimlerine, yazdığı,

okuduğu alfabetesine, soyadına, haftalık çalışma günlerinin düzenlenmesine, ibadetini anadilinde yapmasına kadar baştan aşağı tüm toplumsal yaşantıyı kapsamaktaydı. Bu yeni uygarlık projesi, sadece devleti değil toplumsal yaşam şeklini ve günlük hayatı da etkisi altına alıyordu.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş aşamasında genel olarak spor, özellikle de kadınların spora dâhil edilmeleri çağdaşlaşma projesinin önemli bir adımı olarak görülebilir. 1936, Türk kadının spor tarihinde önemli bir yıldır. Gazi Terbiye Enstitüsü'nün kız öğrencileri kabul etmesiyle bir-likte 1936 yılında Almanya'da gerçekleştirilen Berlin Olimpiyat Oyunları'na iki kadın sporcu eskrim dalında ülkelerini temsil etme hakkı kazanırlar. Halet Çambel ve Suat Aşeri (Tarı) adlı bu iki kadın sporcu 1936 Berlin Olimpiyat Oyunları'nda dereceye girememelerine rağmen bü-yük bir deneyim yaşama şansına sahip olmuşlardır. Cumhuriyetin ilk yıllarında sportif faaliyetlere katılan bireylerin özellikle de kadınların kendilerini göstermelerinin sebebi, ailelerinin ve içinde yaşadıkları çevrenin rejime yakın, batılılaşma düşüncesini destekleyen ve yaşam standartlarının yüksek olmasıdır.

Tartışma ve Sonuç

Tanzimat esas itibari ile anayasal ve hukuki anlamda bir yenileşmenin başlangıcıydı. Tanzimat ile beraber farklı bir yenileşme de askeri alanda bir reformu zorunlu kılıyordu. Bunun gösterge-lerinden biri de Mekteb-i Harbiye'de ki jimnastik etkinliklerinin Riyazat-ı Bedeniye adıyla ders programına dâhil edilmesi ve bir eğitime başlanmasıydı. Spor olgusu da bu dönemde ge-lişmeye başlamıştır. 1860'larda Osmanlı İmparatorluğu'nda beden terbiyesine öncelikle askeri okullarda başlandığını, askeri okulların ders programlarına beden eğitimi ve kültürfizik dersleri konulduğu kaynaklarda belirtilmektedir. 1869'da, Osmanlı Devleti'nin İdadi Mektebi adıyla, rüştiyelerden sonra gelen bir orta öğretim kurumu kurulmasını sağlayan yasa olan Maarif-i Umûmiye Nizamnamesi ile bütün rüştiyelerde beden eğitimi zorunlu ders kapsamına alınmıştır. Yine de spor eğitimi, nitelikli devlet adamı ve asker yetiştiren okullar ile sınırlı kalmış, sporun halk arasına yaygınlaşmasına yönelik bir girişimde bulunulmamıştır. Tanzimat'ın devamında gelen meşrutiyet dönemleriyle birlikte yaşanan özgürlükçü yaklaşımlar, spor alanında da ken-dini göstermiş, Cemiyetler Kanunu hükümlerine doğrultusunda spor alanında ki örgütlenmeler de hızlanmıştır. Ayrıca, bu dönemde Osmanlı Devleti ilk kez olimpiyat oyunlarında temsil edilmiştir. Devletin olimpiyat oyunlarına temsili Osmanlı topraklarında yaşayan azınlıklar tara-fından gerçekleştirilebilmiştir. Denilebilir ki tanzimatın ve meşrutiyetin getirdiği özgürlükçü, yenilikçi ortama karşın, Devletin baskıcı, gelenekselci yapısından kurtulup, Osmanlı toplumu-nun tamamı ile kucaklaşmamış, futbol dışında kendini gösterecek uygun bir alan bulamamış-tır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş aşamasında hızla gerçekleştirilen çağdaşlaşma hamleleri-nin kökünün Osmanlı Devletinde Tanzimat dönemine uzandığını söyleyebiliriz.

Cumhuriyet döneminde yapılan inkılaplarla birlikte eğitim, sosyal-kültürel yapı ve kurumsal yapılanmada spor önemli bir yer tutmuş; 1932-33 öğretim yılında Ankara'daki "Gazi Orta Mu-allim Mektebi ve Terbiye Enstitüsü" bünyesinde ortaokullara beden eğitimi öğretmeni yetiştirme üzere üç yıllık bir eğitim programına sahip "Beden Terbiyesi Şubesi"nin açılması, Halk Evlerinin Atatürk'ün emir ve direktifleri ile çeşitli kültürel faaliyetleri ile birlikte önemli spor merkezleri hâlini alması, kurumsal olarak Türk Spor Kurumunun oluşturulması ve 1936 yılında Almanya'da gerçekleştirilen Berlin Olimpiyat Oyunları'na iki kadın sporcu eskrim dalında ülkelerini temsil etme hakkı kazanmaları bu göstergelerden

kabul edilebilir. Denilebilir ki gele-neksel kadim Türk Sporları ile çağdaş sporlar bu dönemde aynı hedefler doğrultusunda enteg-re edilmiştir. Spor kültürü Yeni Türkiye Devleti ve Cumhuriyetinin yenilikçi felsefelerinden biri olmuştur.

KAYNAKÇA

- Arıkan, R. (2007) "Araştırma Teknikleri ve Rapor Hazırlama." Asil Yayın Dağıtım, 6. Baskı, S. 114, ANKARA.
- Aykın, Gazi, A. (2013) Meşrutiyetten Günümüze Türkiye’de Spor Politikaları ve 1980 Parti ve Hükümet Programları İle Kalkınma Planlarında Sporun Yeri. Akademik Bakış Dergisi, Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E – Dergisi, Sayı:3
- Azmi, S. (1986). "Atatürk ve Gençlik", Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, S.12, s.17-18
- Başaran, İ., E., (1982). Örgütsel Davranışın Yönetimi. A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayını, No: 111. Ankara.
- Canşen, E. (2015). Türkiye Cumhuriyetinin Spor Politikaları, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Haziran 2015 Cilt:17 Sayı:1 (33–48). Erişim Tarihi: 12.12.2015, <http://www.arastirmax.com/tr/system/files/dergiler/309/makaleler/17/undefined/arastirmax-turkiye-cumhuriyetinin-spor-politikalari.pdf>
- Çelik, O., V., Bulgu, N. (2010) "Genç Osmanlı Dönemide Batılılaşma Ekseninde Beden Eğitimi ve Spor." Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S.137 – 147.
- Dağlaroğlu R., (Fenerbahçe Spor Kulübü Tarihi (1907-1957), 1957, s.578; "Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin Dört Sene Evvel Fenerbahçe Kulübünü Ziyareti", Spor Âlemi, S.68/6, 09/11/1922, s.8.
- Demirhan, G. (2003). Kültür, Eğitim, Felsefe ve Spor Eğitimi İlişkisi. Spor Bilimleri Dergisi, 14(2), 92-103.
- Deniz Ü. (2004) "Atatürk ve Spor", Balkan Türkoloji Araştırmaları Merkezi Türklük Bilgisi Dergisi, S.1, Prizren, s.167.
- Doğan, Y. (2008) Zeki, Çevik ve Ahlaklı Bir Sporcu; Atatürk ve Spor, Telebasım Yayıncılık, İstanbul, s.146-147
- Evcin, E. (2015) "Atatürk’ün Spora ve Sporculara Bakışı", Dr./Kültür ve Turizm Uzmanı, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü. Erişim Tarihi: 10 Aralık 2015 <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/18/1900/19971.pdf>
- Ferit, C.G. (1939) "Atatürk ve Türk Eri", Beden Terbiyesi ve Spor, 10/11/1939, s.9; Ferit Celâl Güven, "Gömlek", Yücel, Atatürk ve Cumhuriyet Sayısı, C.X, S.57, Kasım 1939, s.130.
- Fişek, K. (1983). Devlet Politikası ve Toplumsal Yapıyla İlişkiler Açısından spor Yönetimi: Dünyada ve Türkiye’de Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, Ankara.
- Fişek, K. (2009). Millî Mücadele Dönemi Doğu Cephesi’nde Kurulan Eğitim Kurumlarında Uygulanan Beden Eğitimi ve Spor Faaliyetleri", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, C.2/8, Yaz 2009, 447-450).
- Cantek, F., Ş., Yarar, B. (2009) "Erken Cumhuriyet Dönemi Dergi ve Gazetelerinde Spor ve Kadın (1928-1960)", İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, , s.217
- Hiçyılmaz, E. (1974). Türk Spor Tarihi, Demet Ofset, İstanbul. Kaçmaz, İ., (2000). Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakının Kuruluşu ve Gelişiminde Rol Oynayan Siyasi, İdari ve Sosyal Faktörler. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü Tarih Eğitimi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Malatya.

- Kahraman, A. (1995). Osmanlı Devletinde Spor,
- Kaplan, Y., Akkaya, C. (2014). “ Spor Kültürü ve Türkiye’de Spor.” International Journal Of Science Cullture and Sport,” ISSN (2148 – 1148).
- Karahüseyinoğlu, M.F. (2008). Geleneksel Türk Sporlarında Modern Spor Yansımaları. E-Journal Of New World Science Academy, Volume 3, Number 3, Article Number B0023.
- Karasar, N. (2014). Araştırmalarda Rapor Hazırlama. 18. Basım, Nobel Yayınları, AN-KARA
- Kıyıcı, F., Konca, M., Y., Burmaoğlu, G.E. (2010) Türkiye’de Beden Eğitiminin Tarihi ve Beden Eğitimi ve Sporun Gelişimi. Beden Eğitimi ve spor Dergisi, Atabesd ; 12(3): 24 – 30.
- Kurt T., ve Diğ. (2017). Türk Spor Tarihi. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Devlet Kitapları 2. Baskı.
- Tunçkol, M., Şahin Y. (2015) "Carl Diem and the Olympics", Ovidius University Annuals, series Principal Education and Sport/Science, Movement and Health, Issue 2, <http://www.analefefs.ro/analefefs/2010/issue-2-supplement/files/141..pdf>,
- Mitat, T. (1931). “Melih Gibi Olalım”, Türk Spor Dergisi, Yıl: 2, No: 46/98, s.3.
- Mitat, T. (1934) “ Verilen Cezalar Karşısında”, Türk Spor Dergisi, Yıl 5, no 23/230, s.5.
- Bilge, N., (1986) “Spor Tekkeleri”, X. Türk Tarih Kurumu Kongresi, Ankara: Kongreye Sunulan Bildiriler, C.V, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları
- Güven, Ö., (1996) “Türkiye’de Cumhuriyet Döneminde Beden Eğitimi ve Spor Öğretmeni Yetiştiren Okulların Eğitimini Hazırlayıcı Çalışmalar”, Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, C.1, ss.70-82.
- Özmaden, M., T.İ.C.İ. Dönemi Sporla İlgili Gelişmeler ve Dönemin Spor Anlayışı, Ankara Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi. Sayfa:11 – 25.
- Özmaden, H., (1999) Cumhuriyet Dönemi İlk Spor Teşkilatı Türkiye İdman Cemi-yetleri İttifakı (1922 – 1936)’nın Yapılanma sürecinde Beden Eğitimi ve Sporun Fonksiyonları, Fonksiyonlarındaki Değişmeler ve Toplumsal Hayata Etkileri. Marmara Üniversitesi Sağlık bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve spor Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul.
- Öztuna Y., (1998). Osmanlı Devleti Tarihi, T.C. Kültür Bakanlığı Tarih Dizisi, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Remzi, D., (1934) “Bugünkü Spor” Spor Postası Dergisi, Yıl 1, Sayı 16, Sayfa 2, 28 Temmuz 1934.
- Özalp R., Ataünal, A. (1977). Türk Millî Eğitim Sisteminde Düzenleme Teşkilatı, MEB Yayınları, İstanbul, s.98.
- Soyer F. (2004). Osmanlı Devletinde (1839 – 1908) Tanzimat Dönemi Beden Eğitimi ve Spor Alanındaki Kurumsal Yapılanmalar ve Okul Programlarındaki Yeri Konusunda Bir İnceleme. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 24, Sayı 1, 209 – 225.
- Sümer R. (1990). Sporda Demokrasi, Türkiye’de Spor Federasyonlarının Tarihsel Gelişimi, Şafak Matbaacılık, Ankara.
- Şefik, E. (12 Aralık 1929). Son Çare. Türk Spor Dergisi, Yıl 1, No:11, S-3, Milli Kütüphane.

Şehrimizde Boks (Haziran) . Spor Alemi Dergisi, Yıl:4, No:39 – 101, s.13

Tekeli, Ş. (1983). "Kadın", Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt 5, İletişim Yayınları, İstanbul, s.208- 209.

T.İ.C.İ. (1923). Teşkilât ve Nizamât - ı Umumîye. Tici Yayınları, Ahmet İhsan Matbaa-sı, İstanbul 1923

Türkmen, M. (2013). Erken Cumhuriyette Beden Eğitimi ve Sporun İdeolojik Temelleri. International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 8/6 Spring , p. 729-740, Ankara

Vâlâ Somalı,(1978). Türk Sporunda 75 Yıl-Beşiktaş Spor Tarihi (1903-1978), Be-ka Basımevi, İstanbul, s.439.

Yalçı E.S., Turan M., Ekincikli M., Aksoy İ., Gedikli Ş. (2005). Türk İnkılap Tarihi ve Atatürk İlkeleri. Siyasal Kitabevi. Ankara.

Yarar, B., (2014) Osmanlıdan Cumhuriyet Geçiş Süreci ve Erken Cumhuriyet Dönemi Türkiye 'sinde Modern sporun Kuruluşu. Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmalar Dergisi, Güz (21), 301 – 317.

Yenileşme ve Yenilik nedir? (2015) Erişim Tarihi <http://www.edebiyatfatihi.net/2014/09/yenilesme-ve-yenilik-nedir.html>

Yetim, A. (1991). Atatürk'ün Spor Politikası. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, C.7, S.1, s. 19.

Yıldız, D. (1979). Türk Spor Tarihi, Eko Matbaası, İstanbul.

Zelyurt, M., K. (2013). Türk Modernleşmesinde Spor : Tanzimattan Erken Cumhuriyete. Turkish Studies – International Periodical for The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, volume 8/12 Fall 2013, p. 1461-1478, Ankara/TURKEY.